

KODULUGU

Keila ümbruse (endiseid) soid avastamas 1. osa

Märtsis-aprillis korraldas MTÜ Oma Retked neljaosalise müttamismatkade sarja „Soorännakud ümber Keila”.

KADRI ALLER
RETKEJUHT

Päris algupärast sood Keila vahetust lähedusest ei leia, sest Tallinna tagamaana on siinne maakasutus alati olnud intensiivne: madalsoid on kraavidega kuivendatud või suisa kultuurheinamaadeks muudetud; rabadest on aga kaevandatud turvast. Iga matka kilometraaz jäi 8-12 km vahele ja rajad kulgesid peamiselt loodusmaastikul. Vaadeldi linde – hallhaigruid, laululuiki, hallõgijat, sookurgi jpt – nähti rebasaid ja mitmeid põdrakolpasid; näksiti kevadisi söödavaid taimi. Matkaline Pille tegi kaasa kõik neli retke ja sai selle eest seeria lõppedes ka diplomeeritud. Tohutult vahvad olid loomulikult ka kõik teised retkelised: Ain, Ando, Antti, Elve, Heidi, Katrin, Kerli, Krista, Riina ja Tiina – aitäh teile! Loodame sügisel sarja jätkata laiemalt, minnes Keila kihelkonna soodesse. Kevad- ja suvekuudel aga korraldame vahvaid (öö)retki Keila loodusesse. Huvi korral uuri lähemalt kodulehelt www.omaretked.ee või Facebooki lehelt Oma Retked.

Niitvälja madalsoo

Loode-Keila rohealade ja Paldiski raudteeharu vahele jääb Niitvälja madalsoo, mida geograaf Endel Varepi 1948.

aastal kaitstud kandidaaditöö on nimetatud ka Sinemi sooks. Märgala on tekkinud Läänemere eelkäija, 8000 aastat tagasi siin lainetanud Antsülusjärve põhjast ning seal kasvab üle kümne käpalise ehk orhidee liigi, lisaks teisigi kaitsealuseid taimi. Ala on käpaliste püsielupaigana kaitse all. Sood on kahe maailmasõja vahel kraavitamistega kuivendatud, hiljuti on RMK läbi viinud suuremahulised sookoosluse taastamistööd: harvendanud võsa ja freesinud kände. Minevikus on ala jagunenud Lehola, Niitvälja ja Keila mõisate vahel, kusjuures keskosa on olnud Kulna-Lehola külade talude sooheinamaa: Aadu, Annika, Hindreku, Kärneri, Orisküla, Paisu, Pille, Rehe, Simasti, Talli, Tire, Vainu jt (*Pilt 2: Lehola mõisa kaart 1875. aastast, EAA.3724.4.159*). 19. ja 20. sajandil paiknes nendel sooheinamaadel üle paarikümne küüni, millest mitmed on kihvunnikutena tänini tähteldatavad. Madalsoos saab kuulata-vaadelda sookurgi, tikutajaid, kiivitajaid ja teisi põnevaid linde; külastada nägusat puisniidulilmelist soosaart nimega Pudrumägi; avastada servaaladel rändrahne, mägraurgu, põtrade radu. Soo läheb läänes ja kirdes sujuvalt üle endisteks puisniidulapikesteks, mis on tänaseks valdavalt salumetsastunud, kuid kus on säilinud arvukalt jämedaid põlistammesid.

FOTO: KADRI ALLER

Pilt 2

Lüderstisoo

Tsaariaja lõpuni tunti selle nime all Karjaküla aleviku põhjakülje ja Keila jõe vahele jäävat ala, kus on väike rabalapike koos ümbritsevate luhaaladega, mis olid enne nõukaaegseid maaparandustöid üleujutatavad. Niisiis on märgala tekkinud tänu jõelammu soostumisele. 20. sajandil on raba nimetatud ka Karjaküla sooks. Lüdersti (ka Lüdersti) nimi tuleb endisaegsest külast, mis hävines 19. sajandi algul, mil külatuumikusse rajati Uue-Karjaküla mõis ning talumajapidamised sunniti lakkuma kehvematele äärealadele. Täna on karjamõis ammugi kadunud ning selle asemel paiknevad Tõmmiku küla haldusalasse jäävad Uuemõisa, Peetri jt talud. Karjaküla mõisa 1922.

NÄITUSESOOVITUS

Aneli Tohti taaskasutusteemaline näitus

Keila Sotsiaalkeskuses on intrigeeriva pealkirjaga näitus „Vanast uus - mopeatus enne prügikasti”.

TIIU JALAKAS
KEILA SOTSIAALKESKUS

Aneli Toht on sooja olemisega pensionär, kes tegutseb suure rõõmuga ja õhinapõhiselt. Ise ütleb, et teeb üle võlli asju - see on peen vihje elukohale Tori vallas Võlli külas. Käsitööd ja õmblemist pole ta rohkem õppinud kui koolis, tööde tehniline teostus ja puhtus on Anelile loomumomased. Hariduselt on Aneli

FOTO: TIIU JALAKAS

Toht toiduainete tehnoloogia insener. Kirg taaskasutuse vastu sai alguse nõukogudeaegsest lapsepõlvest, kui midagi saada polnud. Praegu taaskasutab ta sellepärast, et saada on liiga palju! Ilusad kasutuskõlblikud asjad visatakse kergekäeliselt ära. Rõivad sellele näitusele on

valminud viimase kolme aasta jooksul. Moega hakkas Aneli tegelema juba lapsepõlves pabernukkudele riideid joonistades, hiljem juba päris nukkudele riideid õmmeldes. Millal Aneli endale esimese kleidi õmbles, ta ei mäleta. Tollel moes olnud alt laiad püksid ja pikkade kraenurkadega pluusid sai ka kooliajal ise valmis õmmeldud ning emalegi kleidid tehtud.

Aneli Toht on oma tööga osalenud Pärnu Uue Kunsti Muuseumi rahvusvahelisel taaska-

sutusteemalisel näitusel „Anna uus elu”. Konkursisõel igal aastal toimuvale näitusele on väga tihe.

„Vahepealne elu on olnud suur ellujäämiskursus. Kuid nüüd on kogemust ja aega oma unistuste teostamiseks. Tunnen sellest rõõmu ja jagan seda teilegi!”

Näitusel saab näha Aneli lemmikmaterjalist – vanadest teksastest seelikuid, kleite, jakke, mütse, kotte ja ehteid, heegeldatud linikutest valminud kleite-seelikuid, tolmunud tikanditest veste, ajalehtedest punutud kübaraid, plastpudelitest pärlid...

Näitus on avatud tööpäeviti E-N 9.00 - 16.00, R 9.00 - 15.00 kuni 30. maini 2025.

Muuseumivaramu

Mälestused

6. osa

Ursula Põks

Negatiivne oli „pendeldamine“ aga seetõttu, et me ei saanud mõnest üritusest osa võtta, näiteks odavatest õpilasetendustest teatris, NNKÜ klubi tööst – Noorte Naiste Kristlikul Ühingul oli meie koolis oma esindus – klubil oli üsna arvuvalt liikmeid, üritused olid mitmekesised. See-eest pääsesime üsna kergesti kodunt välja jõe äärde, metsa, talvel suusatama jne. Algul kulges meie koolitee pärast rongisõitu Balti jaamast läbi kesklinna Väike-Tartu maanteelt Maakri tänavale, viimastel aastatel vanemates klassides, kui valmis uus koolimaja, pikenes tee Tartu maantee võrra, kus saime kuni Kreutzwaldi tänav nurgani sõita trammiga.

Seni olen maininud meie häid tädisid ja ristiemasid, kes püüdsid meid igati õigele järjele juhatada nii vaimsil kui ka igal muul viisil. Kuid tahan nüüd rääkida ka oma emast, Karin Põksist. Kõigepealt nimest. Kuni kooli lõpetamiseni 1938. aasta kevadel olime olnud Peksi-nimelised, lõpetamisel nõudis kool aga perekonnaseisu teadet ja siis selgus, et kirikukirjades oleme koguni Põksid, kelleks sealtpeale ka oleme jäänud.

Niisiis mu ema Karin Põks. Olles kunstiaundeline, oli ta sellekohase ettevalmistuse saanud I maailmasõja eelseil aastail 1911-1913 Saksamaal, Leipzgis graafikust kunstniku Bruno Héroux' (Louis Carl Bruno Héroux (1868-1944) oli saksa maalikunstnik, graafik ja eksliibrikunstnik – toim) ateljees. Leipzig oli tollal tuntud kultuurikeskus Saksamaal ja seal veedetud aastad andsid rohkesti võimalusi igakülgeks arenguks. Professor Héroux'gi hakkas huvi tundma oma õpilase kodumaa, tollal veel Vene tsaaririigi vastu ja ta võttis ette ringreisi Venemaal, mis on jäädvustatud graafiliste lehtede mapis. Teiste hulgas on seal ka motiivid Keila kirikust, surnuaiast ja meie vanatädi Iisi-Mamma portree. Need kontaktid oleksid kestnud ja arenenud, kuid sõda tuli vahele ja ema ei saanud jätkata kunstiõpinguid Saksamaal. Ta jäi koju Keilasse ja koos oma õe Gretega, minu tulevase ristiemaga, abistas vanemaid kodustes tegemistes.

Graafik Karin Pipenberg ja tema õpetaja Bruno Héroux ateljees. Eesti Kunstimuuseumi fotokogu

Nagu sõja ajal ikka, oli elu murelikum ja keerukam kui tavaliselt. Ema tutvus August Põksiga, kes oli tollal Keila mõisa valitsejana parun Ferseni teenistuses. 1917. aastal suri minu vanaisa Konstantin Pipenberg ja sõda lõppes, mis tõi kaasa perekonna elujärje muutuse – otsustati maale Tutermaa tallu elama asuda. Ema abiellus minu isa August Põksiga 1918. aastal. Nad laulatati Keila kirikus, laulatajaks oli tollane Keila koguduse õpetaja Jakob Kukk, pärastine Eestimaa piiskop. Peagi asusid nad maale elama. Mina sündisin 1919. aastal ja jäin kuni 1922. aastani koos vanaema ja tädi Gretega elama Keilasse.

Ja emal algas uus, teine elu. Kunsti tõrjus välja maaelu argipäev – lehmad laudas, peenrad, marjapõõsad ja õunapuud aias, lugematu igapäevased taluelu talitused ja toimetused. Aga ema oli väga kohanemisevõimeline ja elas kiiresti sisse, ainult et joonistamiseks ja muudeks harrastusteks enam aega ei jäänud. Harvadel kordadel nägime ema paberi ja sõepulga, pastellpliiatsitega või vesivärvidega tegelemas. Kui see juhtus, siis oli see meile väga põnev sündmus. Enamasti joonistas ta meid ja koostas pärast joonistustest albumi, milles kajastus laste elu. Aga need olid siiski üliharvad juhtumid, sest ema aeg kulus paljudeks eri toiminguteks, millega ta siiski väga tublilt toime tuli, sest tal olid osavad käed. Üsna varsti hakkas ta meile, lastele, riideid õmblema. Tema tehtud kleidikesed ja hiljem juba teismeliste ja täiskasvanutegei omad olid kenad ja maitsekad ja püüdsid meid tabada. Kleitide materjal tuli enamasti ristiemadelt. Kudumisega ema siiski ei tegeleenud, see oli vanaema Katarina Pipenbergi pärusmaa. Tal oli suur kudumisalbu, kust üha otsis uusi mustreid ja inspiratsiooni.